

Giriş

Önder ERGÖNÜL

Koç Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, İstanbul

Yeni Enfeksiyonlar Dünya Sağlıkını Tehdit Ediyor

Son zamanlarda, daha önce adını bile duymadığımız salgınlar ortaya çıkıyor. Yeni salgınların etkenlerini ağırlıklı

Tablo 1: Son 35 yılda yeryüzünde saptanan ve isimlendirilen yeni virüsler

1973	Rotavirus
1977	Ebola virus
1977	Hanta virusu
1983	HIV
1988	Hepatit E
1989	Hepatit C
1990	Guanarito virus
1993	Sin Nombre virus
1994	Sabia virus
1994	Hendra virus
1995	Hepatit G
1995	Herpesvirus-8
1997	İnfluenza H5N1 (Kuş Gribi)
1999	Nipah virus
2001	İnsan Metapnömovirus
2003	Maymun çiçeği
2003	SARS
2005	Bocavirus
2008	Merkelcell polyomavirus
2009	İnfluenza A H1N1 (Domuz Gribi)

olarak virüsler oluşturuyor. Dünyada milyonlarca insanın ölümüne neden olan AIDS'in etkeni HIV henüz 25 yıl önce bulundu. Türkiye'de son yılların en popüler enfeksiyon hastalığı Kırım Kongo Kanamalı Ateşi (KKKA) ülkemizde sadece 7 yıl önce, 2003 yılında saptandı. Domuz gribi, kuş gribi, hanta, tatarcık ateşi ülkemizde yine son yılların önem kazanan hastalıkları oldu. Çok kısa bir geçmişte bu kadar çok yeni enfeksiyonla tanışmışsak, acaba ileride nelerle karşılaşacağız. Örneğin İtalya'da onbinlerce kişiyi etkileyen Chikungunya ateşinin adını kaç kişi duydu, ya da Amerika Birleşik Devletleri'nde son 10 yılda 1000'in üzerinde insanın Batı Nil Ateşi nedeniyle öldüğünü biliyor musunuz?

Nereden Çıktı Bu Virüsler?

Öncelikle belirtmekte yarar var, yeni virüsler teknoloji nedeniyle ortaya çıkmıyor, fakat teknoloji sayesinde tanınıyorlar. Tablo 1'de yer alan virüsler, son 30 teknolojinin gelişmesiyle belirlendi. Diğer yandan, virüsler evrim geçiriyorlar ve yepyeni virüsler olarak yeni hastalıklar yapmaya başlıyorlar. En hızlı evrim yapan virüs, influenza. Belki de Darwin çağımızda yaşasaydı bir virolog olmayı tercih edecekti. İnfluenza virüsü, hiç beklemediğimiz bir zamanda değişik bir hastalık ile karşımıza çıkıyor.

Küresel ısınma, dolayısıyla kuraklık, sorumlu tutulan etkenlerden. Globalleşme diğer faktör. Bu hem insanlar arası ve insan-hayvan arası temasların artmasına, virüsün oradan oraya taşınmasına yol açıyor. Uçakla vektör sivrisineğin ya da fasulye çuvalındaki bir başka hastalık taşıyan canlının taşınması hiç zor değil. Bazen seyahat sırasında bulaşıyor bu virüsler, bazen de başka yollarla. Örneğin kargoyla veya ulaşım araçlarıyla taşınan sivrisineklerle uzak bölgelere ulaşıyorlar. Zika virüsü

Tablo 2: Türkiye'de son yıllarda yeni saptanan virüslerden dolayı Eylül 2010 itibarıyla yaklaşık hastalanan ve ölen sayıları

	Saptandığı yıl	Kesin tanı konulan hasta sayısı	Hastalığa yakalandığı tahmin edilen en az kişi sayısı	Ölen sayısı
Kırım Kongo Kanamalı Ateşi	2002	5300	20 000	270
Kuş gribi	2005	12	100	4
Hanta virus	2008	20	100	5
Tatarcık ateşi	2008	100	10 000	-
Domuz gribi	2009	13 000	200 000	650
Batı Nil Ateşi	2010	35	100	7

bunlardan biri. Aslında ilk kez 1947'de Uganda'da Zika ormanında izole edildi. Bir çeşit sivrisinek aracılığıyla bulaşıyordu. Yıllarca sessiz kaldı. Derken 2007 Nisan'ında Pasifik Okyanusu'ndaki Yap Adaları'nı ziyaret edenlerde döküntü, eklem ağrıları ve şişliği ve konjonktivite kendini göstererek yeniden ortaya çıktı.

Batı Nil Ateşi'nin ABD'ye girmesi hiç de zor olmadı. 1999'da 59 hastaya bu tanı kondu. 2002'ye gelindiğinde aynı tanı konan kişilerin sayısı 3000'i bulmuş, yayılmadığı toprak alanı neredeyse kalmamıştı. Batı Nil Ateşi, henüz birkaç ay önce ülkemize de girdi. Ağustos 2010'da Manisa'da bazı insanlarda santral sinir sistemi tutulumu ile seyreden ateşli bir hastalık görüldü, bir süre sonra Batı Nil Ateşi olduğu anlaşıldı.

Yeni enfeksiyonların önemli bir bölümünü keneler ve sinekler gibi vektörlerle bulaşan enfeksiyonlar oluşturuyor. Keneler ve sinekler gibi vektörlerle (artropod, eklembacaklı) bulaşan 500'ün üzerinde enfeksiyon etkeni var ve bunların 134'ü insanlarda hastalık yapıyor. Bu etkenlerin tanınması her zaman kolay olmuyor. Ülkemizde laboratuvar koşullarının eksiklikleri ve bilimin toplum içindeki değerinin daha az olması gibi zorlukları da eklersek bu etkenlerin saptanması bizim gibi ülkelerde daha da zor. Ama teknoloji ilerledikçe ve bilimsel bakış yaygınlık kazandıkça bu enfeksiyonlarla başedebileceğiz.

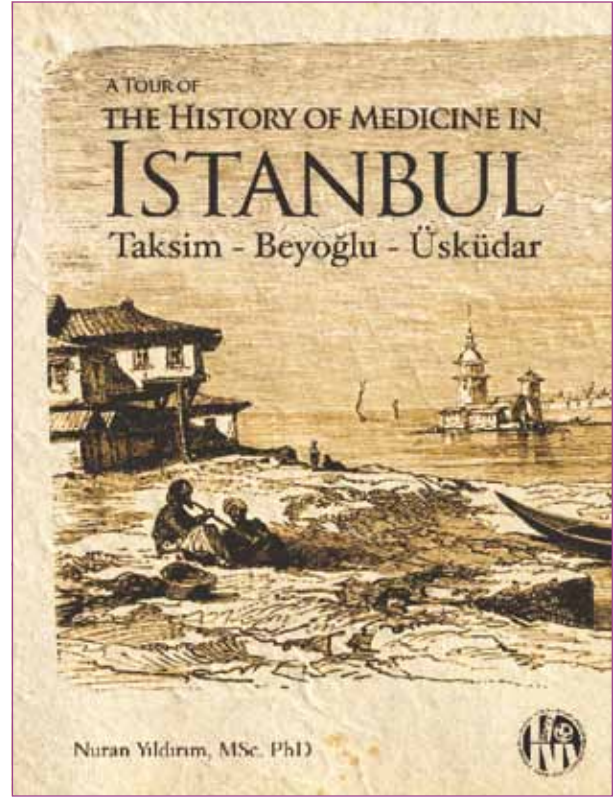
Yeni enfeksiyonların ortak özellikleri:

- Bu etkenler çevresel faktörlerle (iklim, konaklar, taşıyıcı vektörler vs.) yakından ilgili.
- Çoğu kez etkin tedavileri yok.
- Aşıları yok.
- Öldürücü olabiliyorlar.
- Ne zaman ve nerede salgın gelişebileceğini kestirmek zor.

Son 30 yılda en çok artış gösteren enfeksiyon hastalıkları, virüslerin neden olduğu, vektörlerle bulaşan zoonotik enfeksiyonlardır. Genellikle ilk görüldükleri yerlerden isimlerini alırlar, Batı Nil, Kırım ve Kongo, Nipah, Omsk, Kyasanur gibi. Epidemiyologların ülkeler coğrafyası hakkında bilgi sahibi olmaları gerekiyor.

Tarih Boyunca Enfeksiyon Hastalıkları İnsanlığın Gelişimini Etkilemiştir

Kısa bir sürede ölüme neden olan hastalıklar, insanları derinden etkiler, korku ve paniğe neden olurlar. Psikolojik etkilenme kısa süre içinde ekonomik kayıplara neden olabilir. Tarihte pek çok örneğini bulabiliriz. Tüberküloz ve kolerayı düşünün. Çok değil, 100 yıl önce her ikisinin

de tedavisi bilinmiyordu. Her ikisi de öldürücü olmasına rağmen, insanlar koleradan daha çok korkuyorlardı. Çünkü tüberküloz yavaş yavaş öldürürken, kolera çok kısa süre içinde ölüme neden oluyordu. Demek ki, hastalananlardan kaç kişinin öldüğü yerine, ne kadar sürede kaç kişinin öldüğünü bilmek daha önemli. Ölenlerin oranı önemli ama ne kadar süre içinde öldükleri de çok önemli. Kırım Kongo Kanamalı Ateşi (KKKA) de, kısa süre içinde öldürücü olabilen bir hastalık. Bu nedenle, toplumda korku ve paniğe neden oluyor.

İstanbul, tarih boyunca önemli hastalıkları görmüş bir şehirdir. Veba, İstanbul'u ciddi ölçüde etkilemiştir. Kız kulesi, veba salgınları sırasında karantina yeri olarak kullanılmıştır. Osmanlı imparatorluğu'nun son dönem padişahları tüberkülozdan ciddi şekilde etkilenmişlerdir, haremde de tüberkülozdan ölen çoktur. İstanbul'a dair çok ilginç bu bilgiler derli toplu bir şekilde, "Walking and Sailing Tour in Medical History of Istanbul" kitabında toplanmıştır. Taksim, ismini su dağıtımının merkezi olmasından alır ve bu nedenle de suyla bulaşan bir hastalık olan koleranın görüldüğü bir yerdir.

Klinik Gelişim Dergisinin bu sayısında, ülkemizi tehdit eden enfeksiyonları ve salgınları ele aldık. Son 10 yılda yaşadıklarımız, gelecek on yıllarda da yaşayacağımızın habercisi gibi. İsmi bilmediğimiz salgınların kontrolüne şimdiden iyi hazırlanmalıyız.